

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงปัจจุบันเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางที่สำคัญในการพัฒนา ซึ่งมีผลกระทบในทางที่ดีและไม่ดี ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของคนเมืองและคนชนบท ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสับสนของสังคมที่เน้นวัตถุนิยม การแข่งขัน แข่งแย่ง การเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น การพัฒนาที่มุ่งเน้นถึงตัวเลขอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบเป็นดัชนีชี้วัดความรุ่งเรืองก้าวหน้า ทำให้อาชีพต่าง ๆ พยายามแสวงหารายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นหลักมากเกินไป ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร คนถูกมองเป็นเพียงปัจจัยการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงานเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพได้บนรากฐานของภูมิปัญญาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง

ทำนองเดียวกันกับภาคการเกษตร ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งในอดีตการเกษตรของไทยเป็นการเกษตรแบบดั้งเดิม ต่อมาอาชีพทางการเกษตรมีการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นในด้านเทคโนโลยีการผลิตและเทคโนโลยีสนับสนุนการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายในการจัดการเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อความอยู่รอดและเพิ่มพูนรายได้ จึงได้มีการนำเอาสารเคมีในรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ในการเร่งการผลิต ควบคุมการผลิต ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในพื้นที่เขตร้อนชื้น ซึ่งเหมาะสมต่อการแพร่ขยายพันธุ์ของแมลงและศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาตัวเองของแมลงในการต้านทานต่อสารเคมี ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาการระบาดของแมลงศัตรูพืช (รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2541, 2543) ดังนั้นเกษตรกรจึงมีการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากศัตรูพืชไม่ว่าจะเป็นแมลง โรคพืช วัชพืช และศัตรูพืชด้วยการใช้สารเคมี เพราะเป็นวิธีการที่รวดเร็ว เห็นผลทันในและประหยัดเวลาและแรงงาน

จึงทำให้มีการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรปริมาณมากขึ้น จากตาราง 1 จะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2539–2546 ประเทศไทยมีการนำเข้าสารเคมีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งปริมาณและมูลค่า โดยในปี พ.ศ.2539 มีการนำเข้าสารเคมีปริมาณ 45,071 ตัน คิดเป็นมูลค่า 4,922 ล้านบาท ปี พ.ศ. 2547 มีการนำเข้าสารเคมีปริมาณ 86,904 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,135 ล้านบาท ซึ่งในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมา เช่น สารเคมีก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้สารเคมีหลายชนิดเกิดการปนเปื้อนในสภาพแวดล้อม ก่อให้เกิดการระบาดของศัตรูพืชเดิมและการระบาดของศัตรูพืชใหม่ เนื่องจากสารเคมีไปทำลายศัตรูพืชตามธรรมชาติของศัตรูพืช สารเคมีก่อให้เกิดปัญหาศัตรูพืชต้านทานต่อสารเคมี ตลอดจนสารเคมีมีราคาแพงทำให้ต้นทุนการผลิตพืชผลทางการเกษตรสูงขึ้นด้วย

ตาราง 1 แสดงปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารเคมีของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2539-2547

ปี พ.ศ.	การนำเข้าสารเคมี	
	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
2539	45,701	4,922
2540	42,180	4,991
2541	32,977	5,092
2542	56,865	11,059
2543	58,704	10,332
2544	60,541	8,760
2545	65,310	9,115
2546	79,580	11,341
2547	86,904	11,135

ที่มา : ฝ่ายวัตถุดิบพืช กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร, 2541

ศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่ ตั้งอยู่ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีหน้าที่ดำเนินการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาการผลิตพืชไร่หลายชนิด ได้แก่ ถั่วเหลือง ข้าวโพด ปอสา งานผลิตเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งงานอนุรักษ์พันธุ์พืชไร่ โครงการพิเศษ และโครงการพระราชดำริ มีพื้นที่รับผิดชอบจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน ซึ่งในการดำเนินการผลิตพันธุ์พืชไร่ และการทดลองปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ยังมีการใช้

สารเคมีในการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ซึ่งจากการตรวจสอบสุขภาพของพนักงานศูนย์วิจัยพืชไร่ จำนวน 93 ราย ผลจากการเจาะเลือดเพื่อหาภาวะเสี่ยงในการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช พบว่ามีจำนวนพนักงานส่วนน้อยเพียงร้อยละ 1.07 ที่อยู่ในภาวะเสี่ยง อย่างไรก็ตาม เนื่องมาจากการตรวจสอบสุขภาพดังกล่าวเป็นการตรวจในช่วงเวลาการเก็บเกี่ยว ซึ่งไม่มีการใช้สารเคมีเป็นเวลาเกือบ 3 เดือน ดังนั้นหากมีการดำเนินการในช่วงที่มีการใช้สารเคมีอาจจะมีจำนวนผู้ที่มีความเสี่ยงจำนวนมากกว่านี้ (โรงพยาบาลสันทราย, 2548)

ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าว แม้ว่าทางศูนย์วิจัยพืชไร่จะมีมาตรการหรือแนวทางการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และจากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า สารเคมีที่พนักงานดังกล่าวใช้เป็นส่วนใหญ่มีอยู่ 3 ชนิดคือ 1) กำจัดวัชพืช คือ สารพวงคาร์บาเมท 2) กำจัดศัตรูพืช คือ สารพวงออร์แกโนฟอสเฟท และ 3) กำจัดโรคพืช คือ สารพวงออร์แกโนคลอรีน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษากระบวนการและผลการเสริมสร้างพลังอำนาจในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีของพนักงานศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่ เพื่อที่จะนำข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ไปปรับปรุงและพัฒนาพนักงานศูนย์ฯ ให้มีการเสริมสร้างพลังอำนาจในด้านอื่นๆ ต่อไป อีกทั้งเพื่อหารูปแบบกิจกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีในกลุ่มอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการเสริมสร้างพลังอำนาจในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีของพนักงานศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ทำการศึกษา คือ ศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลในการคัดเลือกทำการศึกษาครั้งนี้ คือ เป็นศูนย์วิจัยที่ดำเนินการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาการผลิตพืชไร่ ซึ่งมีคนงานที่มีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายจากการใช้สารเคมี

กลุ่มตัวอย่าง เป็นพนักงานสายปฏิบัติการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสารเคมีในศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่ จำนวน 29 คน การคัดเลือก ประชากร ใช้แบบเจาะจง

ขอบเขตเนื้อหา เป็นการศึกษากระบวนการและผลของการจัดกิจกรรม โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การค้นพบสภาพการณ์จริง 2) การสะท้อนคิด

อย่างมีวิจารณญาณ 3) การตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ และ 4) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีคุณค่าในการใช้สารเคมี ซึ่งคงไว้ซึ่งการปฏิบัตินี้ให้ชัดเจน ผลของการจัดกิจกรรมโดยวัดจากการรับรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติตน ทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ก่อนใช้ ขณะใช้ และหลังการใช้สารเคมี

นิยามศัพท์เฉพาะ

สารเคมี หมายถึง สารเคมีที่ใช้ในการป้องกันกำจัดวัชพืชและโรคพืช

การเสริมสร้างพลังอำนาจ หมายถึง การพัฒนาความสามารถของบุคคลเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ประสบผลสำเร็จ

กิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่พนักงานแสดงออก 4 ขั้นตอนของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพื่อพัฒนาตนเองหรือแก้ไขสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) การค้นพบสภาพการณ์จริง 2) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) การตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ และ 4) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีคุณค่า

การค้นพบสภาพการณ์จริง หมายถึง การให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมที่ตนเองได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการนำเสนอกลุ่ม

การตัดสินใจ หมายถึง การที่กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเลือกวิธีการปฏิบัติที่ตนเองคิดว่าถูกต้องเหมาะสมและดีที่สุดสำหรับตนเองตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ ก่อนใช้ ขณะใช้ และภายหลังการใช้สารเคมี และสรุปเป็นข้อตกลงร่วมกัน

การลงมือปฏิบัติ หมายถึง การปฏิบัติตนของกลุ่มตัวอย่างในการใช้สารเคมี ซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ ก่อนใช้ ขณะใช้ และภายหลังการใช้สารเคมี

การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีคุณค่า หมายถึง การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมออย่างต่อเนื่องในช่วงเวลา 6 สัปดาห์หลังการจัดกิจกรรม วัดจากการรับรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตน

การรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากสารเคมี หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองของบุคคลเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากสารเคมี

ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากสารเคมี หมายถึง ความเชื่อ/ความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากสารเคมี

การปฏิบัติตนในการใช้สารเคมี หมายถึง การปฏิบัติตนก่อนการใช้ ระหว่างใช้ และหลังการใช้สารเคมี

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สามารถนำผลการศึกษาไปปรับปรุงพัฒนากิจกรรมในการเสริมสร้างพลังอำนาจในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีของพนักงานศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่
2. สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีของเกษตรกรหรือพนักงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมอื่นๆ ต่อไป
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องนี้ต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved